

DE SCHELMENSTREKEN VAN REINAERT DE VOS

HILDE REYNIERS

Geen enkel prentenboek werd in het najaar van 2018 en in het voorjaar van 2019 zo vaak besproken als de bewerking van *Reinaert de Vos* door Koos Meinderts. Samen met *Reinaert de vos, een heerlijk hoorspel* van Het Geluidshuis scoorde het hoog op de Nederlandse en Vlaamse boeken- en bestsellerlijsten.

Het prentenboek kreeg recensies in de *Provinciale Zeeuwse Courant* (PZC), *de Volkskrant*, *Trouw*, *NRC*, het *Friesch Dagblad*, *De Standaard* (zelfs tweemaal), *De Morgen*, op de VRT en dan vergeet ik er ongetwijfeld nog een aantal op te noemen. Ook boekensites en leesclubs lieten lovende commentaren achter op hun respectieve blogs en websites. De Nederlandse tv-show *De wereld draait door* koos *De schelmenstreken van Reinaert de Vos* als 'Boek van de Maand' in november 2018. Dat gegeven alleen al maakte opnieuw een stroom van reacties los. Boekenliefhebbers konden er niet omheen dat dit nieuwe Reynaertwerk enthousiast onthaald werd door zowel de pers als de lezer.

Je zou hieruit kunnen besluiten dat al deze commentaren een extra recensie overbodig maken, ware het niet dat het Reynaertgenootschap als primeur een exclusieve voorpublicatie van *De schelmenstreken* te zien had gekregen en dat de tekst mede is geïnspireerd op de door het Reynaertgenootschap uitgegeven vertaling van Walter Verniers (daarnaast gebruikte Meinderts ook de Reynaerteditie van Tinbergen-Van Dis uit 1972). Maar ook zonder deze motivatie verdient het prentenboek een plaats in ons jaarboek. Al was het maar om – nog maar eens – aan te tonen hoe sterk de aantrekkingskracht van de vos nog altijd is.

Los van alle eerdere lovende en jubelende reacties, die het uitgebreid hebben over de taalvirtuositeit van Koos Meinderts en de fraaie kunstwerkjes van de twintig gevraagde illustratoren, ga ik hierna even dieper in op de uitstraling en de vormgeving van het werk.

(G)een prentenboek

In het Land van Boeken zijn er – kort door de bocht – categorieën van ‘lezers’ en ‘liefhebbers’. De lezers verslinden over het algemeen teksten en zijn geboeid door de verhaallijn en alles wat daarmee te maken heeft. Ze maken een keuze op basis van auteur of titel en kijken aan het einde van een goed verhaal meestal al uit naar een vervolg. De liefhebbers daarentegen hebben vaak vooral oog voor de fysieke presentatie. Ze worden eerst geprikkeld door de vormgeving en de illustraties. Daarna pas laten ze zich verrassen door de inhoud. Het mooiste is het natuurlijk als beide categorieën elkaar vinden. Een sterk verhaal dat goed gebracht wordt en dat fraai geïllustreerd is. Met andere woorden: het betere prentenboek.

Hoogland & Van Klaveren slaagt daarin bijzonder goed met *De schelmenstreken*. In december 2018 waren er al ruim 15.000 exemplaren van het boek verkocht. Er is dus duidelijk een publiek voor. Al zou ik de publicatie niet meteen een prentenboek noemen. Voor mij is het een volwaardige, geïllustreerde bewerking van het Reynaertverhaal en dus niet voor tere kinderzieltjes (dixit de auteur).

Voor deze uitgave, een nieuwe bewerking van het dierenepos *Van den Vos Reynaerde* door Koos Meinderts, verzorgden negentien Nederlandse en een Vlaamse kunstenaar een cover en achttien paginagrote afbeeldingen bij elke tekstbladzijde. De illustratoren, stuk voor stuk toppers in hun vak, deden dit elk in hun eigen herkenbare stijl.

Hoewel het nogal ongebruikelijk is om binnen een verhaal per hoofdstuk te kiezen voor telkens een andere illustrator, gaf Hoogland & Van Klaveren in 2010 ook al op een gelijkaardige manier *Baron van Münchhausen* van Nicolas Matsier uit en in november 2015 verscheen *Avonturen van Odysseus* van Daan Remmerts de Vries.

Het is bijzonder interessant om te zien hoe elk van de kunstenaars zijn of haar hoofdstuk vertaalt in een passende prent. De resultaten zijn erg uiteenlopend, maar de waaier aan stijlen doet geen afbreuk aan het geheel. Deze manier van werken levert een staalkaart op van kunstwerken rond een bepaald thema; in dit geval dat van Reynaert de vos. De kunstenaars zijn, zoals eerder aangegeven, geen onbekenden. Allemaal hebben ze een meer dan behoorlijke staat van dienst, met diverse onderscheidingen zoals de Zilveren of Gouden Griffel of Penseel voor het Kinderboek van het jaar, aangevuld met buitenlandse nominaties en prijzen. Het is mogelijk dat sommige namen niet meteen een belletje doen rinkelen, maar bij het zien van de prenten zal er ongetwijfeld iets van herkenning zijn bij liefhebbers die regelmatig kinder- of prentenboeken ter hand nemen. Hierna enkele voorbeelden ter illustratie.

Thé Tjong-Khing kennen we van de vele *Vos en Haas*-tekeningen in de boeken van Sylvia Vanden Heede en van de *Verhalen voor de vossenbroertjes* van Lida Dijkstra; nog zo'n pareltje. Carll Cneut, de enige Vlaming in de rij, verzorgde tekeningen bij verhalen van Toon Tellegen en zette fraai gedetailleerde dieren neer bij teksten van o.a. Brigitte Minne en Geert de Kockere. Koos Meinderts zelf verzorgde tal van publicaties samen met zijn partner Annette Fienieg, die voor dit boek de illustratie bij de eerste daging door Bruun tekende.

De prent bij het hoofdstuk *Lamfroit* is dan weer een gezamenlijk werk van Ingrid & Dieter Schubert. Daan Remmerts de Vries illustreerde de tweede daging, waar Tibeert de Kater naar de vossenburcht trekt om Reinaert te halen. Van De Vries verscheen begin 2019 bij Gottmer een eigen vossenboekje *Vos is een boef*. De fijn getekende en enigszins mysterieuze pentekening van Ludwig Volbeda bij het hoofdstuk *Het geheim van de schat* bevat zoveel details dat je er bij elke nieuwe blik weer andere elementen in ontdekt. Hetzelfde geldt voor de prent bij *Het proces* van Harmen van Straaten.

Sylvia Weve, die bij *Een cadeau van de koning* een grimmige tekening wegzet (zie afb. 2), kreeg dit voorjaar nog de *Max Velthuijs-prijs voor kinderboekillustratoren* voor haar hele oeuvre. Zij illustreerde vroeger al de Reynaertbewerking van Karel Eyckman.

Afb. 2.

De cover van Charlotte Dematons met een heerlijke antropomorfe vos – die vanuit een ooghoek de lezer monkelend gadeslaat – is een feest voor het oog en nodigt meteen uit om het boek aan een nader onderzoek te onderwerpen. En zo is er dus nog een pak meer.

***Van den Vos* anno 2018 in humor en rake taal**

De hedendaagse hertaling van Meinderts blijft, hoewel sterk ingekort, dicht bij de verhaallijn die we kennen uit het Comburgse handschrift van *Van den vos Reynaerde*. De tekst staat niet op rijm, maar de auteur slaagt erin om een vlot leesbare versie neer te zetten met regelmatig gebruik van speelse binnenrijmen en veel alliteraties. Beschrijvingen en dialogen wisselen elkaar af. Het verhaal leent zich daardoor perfect tot voorlezen. Het is er misschien wel voor gemaakt.

De grappige woordspelingen zullen hierbij niet meteen door alle luisteraars worden opgepikt. Een taalvaardig kind van elf zal goed kunnen volgen, zonder meer. Een plus-achttienjarige zal daarnaast ook kunnen genieten van de kleine pikanterietjes zoals het piepende bed van de pastoor.

Meinderts zorgt er op een vindingrijke manier voor om aansluiting te vinden bij de hedendaagse wereld door de vos spelletjes als Monopoly, Mikado, Mens-erger-je-niet en levend ganzenbord te laten spelen. Het mag duidelijk zijn dat de vos hierin niet bepaald eerlijk te werk gaat, maar dat maakt hem niet minder sympathiek.

In de dialogen werden hier en daar nieuwe elementen verwerkt. Er is sprake van de vos die zich bij de wolvin uitgeeft als vertegenwoordiger van naaimachines om binnen te raken en verder blijkt de vos te moeten boeten omdat hij een pastoor aan de duivel verkocht heeft. De dierenpersonages nemen woorden in de mond die grappig zijn of op zijn minst bevreedend werken. Uitspraken als ‘ga allen heen in vrede’, ‘wandaden jegens de dierlijkheid’, ‘een dief met toekomst’ of ‘uit de grond van het leeuwenhart’, het zijn maar enkele voorbeelden van de humor waarmee het verhaal doorspekt is. Met een woordenschat als ‘Het Beloofde Muizenland’, ‘Koning Bruun de Eerste’, een verwijzing naar het ‘Oude Woud’ (Tolkien) en de zeven kinderen van de vos krijgt de tekst ook een sprookjesachtig aura mee.

Structuur en moderne boekverluchting

De manier waarop de bewerking in circa veertig bladzijden onder de aandacht wordt gebracht, is overzichtelijk en goed gestructureerd. De tekst van het Reynaertverhaal is netjes verdeeld in achttien hoofdstukken, voorzien van een volgnummer, een titel en een samenvattende ondertitel.

In de eerste zeven hoofdstukken worden de belangrijkste personages voorgesteld. De hoofdstukken krijgen in de titel een van de hoofdrolspelers toegewezen. 'Reinaert', 'Coppe', 'Bruun', 'Lamfroit', 'Tibeert', 'Mijnheer Pastoor' en 'Grimbeert'. Vanaf hoofdstuk acht worden de titels veeleer thematisch: de biecht, het proces, de doodstraf, de schat, de samenzweerders, de vrijspraak, de kriekenput, de pelgrimstas, het cadeau van de koning en de brief voor de koning. Dan volgt het slot.

Elk hoofdstuk heeft ook een verhelderende, min of meer verklarende ondertitel die het verhaal op de betreffende pagina inleidt of soms samenvat. Bij *Het geheim van de schat* staat bijvoorbeeld *Waarin Reinaert de Vos zegt niet langer te kunnen zwijgen*. Erg handig bij het vertellen of voorlezen.

Ieder hoofdstukje past precies op een bladzijde en daarbij hoort telkens een paginagrote prent, waardoor het lijkt alsof het boek bestaat uit achttien korte verhalen. De prent staat de ene keer op de linkerpagina, een andere keer op de rechterpagina, zonder een duidelijke reden. Persoonlijk hou ik meer van de rust die een vast ritme meebrengt. Hetzelfde geldt voor het aflopend of niet-aflopend plaatsen van de illustraties. Eenvormigheid geeft meer rust en saai kan het hierdoor moeilijk worden. Het verschil in opmaak doet overigens geen afbreuk aan het feit dat het werk mooi vormgegeven is en goed in de hand ligt. Het boek heeft een harde kaft en stevig mat papier, waarbij ik mij afvraag of de kleuren van een aantal van de kunstwerken niet beter tot hun recht zouden komen op een witter en iets glanzender papier. Het werk van bijvoorbeeld Carll Cneut of Sylvia Weve zou in dat geval misschien nog sprekender zijn.

De versierde en vergrote eerste letter of initiaal per hoofdstuk is een leuk gegeven. Een moderne manier van boekverluchting die extra structuur aan het hoofdstuk geeft en de illustratie meteen doortrekt naar de tekst zelf. Met uitzondering van Harmen van Straaten en Marije Tolman, die kozen voor een vrijere vorm, zijn de illustratoren hierbij netjes in het afgebakende vierkantje gebleven.

Wat mij betreft mochten er wat meer verschillende initialen zijn. Met een alfabet van 26 letters en slechts achttien hoofdstukjes kan je natuurlijk niet al-

les coveren, maar voor een liefhebber van versierde letters is het altijd fijn om een grotere variatie te kunnen ontdekken. Hoewel, er valt iets voor te zeggen om de letters onderling te vergelijken. Het valt dan op dat de letter ‘T’ de kroon spant. De woorden ‘terwijl’, ‘toen’ en ‘ten overstaan’ worden vaak als openingswoord van een hoofdstuk gebruikt, wat resulteert in wel acht verschillende letters ‘T’. Het is moeilijk om een voorkeur uit te spreken, ze zijn allemaal erg mooi uitgewerkt en leggen telkens ook de link met de hoofdillustratie. Geen haan die ernaar kraait, maar ik ben stiekem toch benieuwd hoe een volledig alfabet van Alice Hoogstad, Mies van Hout of Noëlle Smit eruit zou zien.

Voor wie nog twijfelt: voor weinig geld haal je een pareltje binnen dat ongetwijfeld regelmatig ter hand zal worden genomen. Hoe vaker je het leest, hoe meer details je ontdekt in de tekst zowel als in de illustraties. Noem het een verkooppraatje of aantrekkingskracht. Het is zeker: de vos heeft het nog.

Koos Meinderts, *De schelmenstreken van Reinaert de Vos*, [Hoorn], Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren, 2018, 39 p., ISBN 9789089672735, 17,95 EUR.

BRONNEN

- [HTTPS://www.facebook.com/reynaertgenootschap/](https://www.facebook.com/reynaertgenootschap/)
- <http://www.hooglandvanklaveren.nl/kinderboeken/auteurs-illustratoren>
- <https://dewerelddraaitdoor.bnnvara.nl/media/581219>
- <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/11/29/die-vos-is-in-en-inslecht-maar-wie-is-er-een-haar-beter-a2829209>
- <https://www.boekenbijlage.nl>
- <http://perfecteburenleesclub.blogspot.com/2019/03/de-schelmenstreken-van-reinaert-de-vos.html>
- http://mappalibri.be/?navigatieid=61&via_navigatieid=17&recensieid=7892
- <https://deleesclubvanalles.nl>
- <https://www.jaappleest.nl>
- <https://boekenbingo.nl>
- <https://www.hebban.nl/recensies>